

НЕВРОЗСИМОН БУЗИЛИШЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ДАВОЛАШ ТАКТИКАСИ КОРОНАВИРУСДА

Назаров А.И.

Бухоро давлат тиббиёт институти, Бухоро ш.

Психиатрия, наркология ва тиббий психология кафедраси

Резюме. Текширувга коронавирус инфекцияси (COVID-19) билан касаллангандан сўнг рухий бузилишлар кузатилганлиги сабабли психиатрга мурожаат қилган 62 нафар бемор олиниб, уларда психопатологик бузилишларнинг даражаси, учраш частотаси, ўзига хос хусусиятлари ўрганилди ва уларни даволаш усуллари таклиф этилди. Коронавирус инфекцияси (COVID-19) билан касаллангандан сўнг беморларда соматик ўзгаришлар билан параллел равишда рухий жараёнларда ҳам ўзгаришлар кузатилди ва рухиятдаги бузилишларнинг яшаш сифатига таъсири ўрганилди. Олиб борилган комплекс даво чоралари натижасида беморларнинг соматик ҳолати яхшиланиб, яшаш сифати ва ҳаётга ижтимоий мослашуви мустаҳкамланди.

Калит сўзлар: коронавирус инфекцияси, рухий бузилишлар, даволаш

Аннотация. В исследование были включены 62 пациента, которые были направлены к психиатру по поводу психических расстройств после коронавирусной инфекции (COVID-19). Изучен уровень психопатологических расстройств, частота встречаемости, специфические особенности и предложены методы их лечения. После заражения коронавирусной инфекцией (COVID-19) также параллельно с соматическими изменениями у пациентов наблюдались изменения в психических сферах и было изучено влияние психических расстройств на качество жизни. В результате принятых мер улучшилась соматический статус, качества жизни и социальная адаптация больных.

Ключевые слова: коронавирусная инфекция, психические расстройства, лечение

Resume Restart the study involved 62 patients referred to a psychiatrist for psychiatric illness after coronavirus infection (COVID-19). The degree of psychopathological disorders, the frequency of occurrence, features were studied, and methods of their treatment were proposed. In patients with coronavirus infection (COVID-19), changes in mental processes occurred in parallel with somatic changes. We studied the influence of mental disorders on the quality of life of patients. As a result of complex treatment measures, the somatic condition of patients has improved and their social adaptation to life has been strengthened.

Key words: coronavirus infection, mental disorders, treatment

Долзарблиги. Коронавирус инфекцияси (COVID-19) ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларига психологик ва иқтисодий таъсир кўрсатаётганлиги билан ҳали ҳам бутун дунё аҳолисининг диққат марказида қолмоқда [1,5,9]. Касаллик ижтимоий ва иқтисодий соҳаларга таъсир этувчи психологик стресс ҳисобланиб, COVID-19 пандемияси туфайли аҳолининг руҳий саломатлигига ҳам салбий таъсирлар, хавф ҳисси, ноаниқлик, ўз ҳаётларини назорат қила олмаслик каби ҳолатлар келиб чиқди. Коронавирус инфекцияси (COVID-19) билан касалланган инсонларда ва уларнинг оила аъзоларида кескинлик, ташвиш ва тушқун кайфиятнинг ошганлигини ҳақида таъкидланган [3,6,7]. Коронавирус инфекциясидан даволанаётган беморларда ташвиш, депрессия, депрессив хатти-ҳаракатлар, ўз жонига қасд қилиш ҳақидаги фикрлар ва баёнотлар, қадрсизланиб қолиш ҳисси ғоялари, ваҳима ҳуружлари, оғриқ ҳисси, таҳдид ҳис этиш, обсессив хатти-ҳаракатлар қайд этилган [9,10]. Мосолов С.Н. (2020) маълумотларига кўра COVID-19 билан оғриган беморларнинг 50% депрессия, 55% хавотирланиш ва 70% психосоматик симптоматика кузатилган [2,4,5]. Пандемия даврида ёшлар ўртасида спиртли ичимликлар ва гиёҳванд моддалар билан боғлиқ муаммоларнинг ўсиши қайд этилган [8]. Шу сабабли ҳозирги кунда ҳам бу касаллик руҳий ҳолатга қай даражада таъсир қилиши, уни даволаш қайси дори воситалар билан амалга оширилиши долзарб муаммо ҳисобланади.

Текширувнинг мақсади ва вазифалар. Коронавирус билан касалланган беморларда руҳий бузилишларнинг учраши ва частотасини аниқлаш ҳамда психиатрик ёрдам кўрсатиш тамойилларини белгилаш.

Материаллар ва усуллар. Текширувимизга коронавирус инфекцияси (COVID-19) ўтказгандан кейин руҳий ҳолатида ўзгариш бўлиб диспансерга мурожаат қилган ва амбулатор шароитда даволанган 32 нафар эркак ва 30 нафар аёл бемор ўрганилди. Беморларнинг ўртача ёши $52,6 \pm 16,4$ йилни ташкил етди. Беморларни ташхислашда клинико-психопатологик усуллар билан ўрганилди ва касалликларни халқаро таснифи (КХТ-10) қўлланилди. Янги коронавирус инфекциясига (COVID-19) ташхисини қўйиш ва даволаш Соғлиқни сақлаш вазирлиги Вақтинчалик методик ишланмаси бўйича амалга оширилди. Беморлардаги хавотирланиш даражаси Дж.Тейлор сўровномаси, депрессив ҳолат Гамильтон тести, яшаш сифатини кўрсаткичлари SF-36 тести орқали баҳоланди. Даволашда ноотроплар, антидепрессив воситалар ва анксиолитиклар тавсия қилиниб, кўрсаткичлар статистик ишлов берилди.

Олинган натижалар ва уларнинг таҳлили. Коронавирус инфекцияси билан касалланган беморларга малакали психиатрик ёрдами кўрсатиш мақсадида диспансернинг тажрибали врач-психиатрлари ва Бухоро давлат тиббиёт институти Психиатрия, наркология ва тиббий психология кафедраси профессор-ўқитувчилари беморларга маслаҳат бердилар. Мурожаат қилган беморларнинг тахминан 35% да чегарадош руҳий бузилишлар кузатилаётганлиги аниқланди. Улар сезги бузилиши яъни ҳид ва таъм сезмаслик, хавотирланиш, қўрқув ҳисси, уйқусизлик, тушкунлик, соғлигидан қўп қайғуриш, жаҳлдорлик, ҳаётдан совиб қолиш, шижоат пасайиши, ўзини оғир ҳис қилиш, тормозланганлик, қизиқиш доирасининг торайиши каби неврозсимон поғонадаги бузилишлардан шикоят қилди. Беморларда енгил даражадаги неврозсимон бузилишлар 25 нафар 45,1%, ўрта оғирлик даражадаги руҳий бузилишлар 19 нафар 32,0% ва оғир даражадаги руҳий бузилишлар 18 нафар 22,9% беморларда кузатилди.

1-жадвал

COVID-19 ўтказган беморларда руҳий бузилишларнинг учраши

Руҳий бузилишлар	Учраш частотаси	%
Хавотирланиш	49	79,0
Тушкунлик	35	56,5
Қўрқув ҳисси	39	62,9
Уйқусизлик	36	58,1
Соғлигидан кўп қайғуриш	38	61,3
Жаҳлдорлик	37	59,7
Ўлим ҳақидаги фикрлар	29	46,8
Шижоат пасайиши	28	45,2
Ўзини оғир ҳис қилиш	26	41,9
Тормозланганлик	35	56,5
Қизиқиш доирасининг торайиши	27	43,5
Хотира пасайиши	29	46,8

1-жадвалдан кўриниб турибдики, мурожаат қилган беморларнинг 50% дан ортиғида хавотирланиш, қўрқув ҳисси, уйқусизлик, соғлигидан кўп қайғуриш ва тормозланганлик кузатилди. Тушкунлик ҳолати 48,3% беморларда учраб унинг мураккаб турлари ўз-ўзини айблаш, ҳар хил нотўғри уйлов фикрлар кузатилиши билан кечди. Хотира пасайиши 38,5% беморда кузатилиб, у диққатнинг тарқоқлиги, англаш даражасининг пасайиши ва касбий фаолиятидаги ноқулайликларни ҳис қилиши билан намоён бўлди. Уйқу бузилиши билан бўлган муаммоларни ҳал қилиш психиатр-врачга мурожаат қилишга сабаб бўлганлигини 28 (45,1%) беморлар таъкидлаб ўтдилар. Уйқусизликда кейинги кунда беморларда ланжлик, мудроқ босиб тетиклик ҳиссининг камайиши, таъсирчанликнинг ошиши, ўзини оғир ҳис қилиш каби бузилишлар кузатилган. 62 нафар беморлардаги хавотирланиш даражаси Дж.Тейлор бўйича баҳоланиб,

уларнинг 22 (35,5%) нафарида енгил хавотирланиш, 31 (50,0%) нафарида кучайиш эҳтимоллиги юқори бўлган ўрта даражадаги хавотирланиш ва 19 (30,6%) нафарида яққол ифодаланган хавотирланиш белгилари аниқланди. Беморлардаги хавотирли-фобик бузилишлар даволашнинг 10-15 кунига келиб, камайиб, динамикада яхшиланганлиги сабаб эмоционал ҳолат нормаллашуви даражаси статистик ишонарли ($p < 0,01$) бўлди.

Беморларда апатия даражаси баҳоланганда уларнинг 24 (38,7%) да нигоҳининг сустлиги, ҳиссий қашшоқлашиш, шижоат сустлиги, қизиқиш пасайиши ўзига етарлича эътибор бермаслик, келажакдаги режалар йўқлиги каби апатиянинг белгилари кузатилди.

Ҳиссий ҳолат Гамильтон тести орқали баҳоланганда 32 нафар (51,6%) беморда депрессия аниқланди. Улардан енгил даражада ифодалаган депрессия 28 (87,5%, ўрта даражада ифодалаган депрессия 21 (65,6%) ва яққол даражада ифодалаган депрессия 13 (40,6%) беморда кузатилиб, умумий олган беморлар орасидан мос равишда 16 (25,8%), 19 (30,6%) ва 12 (19,4%) ни ташкил қилди.

2-жадвал

COVID-19 ўтказган беморларда депрессив ҳолат ифодаланиш оғирлиги

Депрессия оғирлигининг ифодаланганлиги	Сони	%
Енгил даражада ифодалаган депрессия	21	65,6
Ўрта даражада ифодалаган депрессия	28	87,5
Яққол даражада ифодалаган депрессия	13	40,6

Беморларнинг яшаш сифатини баҳолаганимизда соматик ўзгаришларнинг инсон руҳий фаолиятига қай даражада таъсир кўрсатиши ва яшаш сифатининг қайси меъзонлари пасайишига олиб келиши таҳлил қилинди. Беморларда

жисмоний ва ҳиссий ҳолатига боғлиқ бошқариш фаолияти шкаласи, ижтимоий фаолият шкаласи, ҳаётий фаоллик шкаласи ва руҳий соғломлик шкаласи каби яшаш сифати меъзонларидан паст кўрсаткичлар кузатилди.

3-жадвал

COVID-19 ўтказган беморларда Яшаш сифатини кўрсаткичлари

Яшаш сифати меъзонлари	Даволаш бошлаган кунда	Даволашнинг 30 кунда
Соғлиғининг умумий ҳолати шкаласи	58,7±2,3	67,4±4,6*
Жисмоний фаоллик шкаласи	60,9±3,9	62,1±3,8
Жисмоний ҳолатга боғлиқ бошқариш фаолияти шкаласи	58,9±2,7	65,6±3,6
Ҳиссий ҳолатига боғлиқ бошқариш фаолияти шкаласи	54,3±2,4	79,2±4,8*
Ижтимоий фаолият шкаласи	58,1±3,2	63,2±3,7
Оғриқ шкаласи	66,7±3,1	76,8±4,5*
Ҳаётий фаоллик шкаласи	56,6±2,9	64,5±3,5
Руҳий соғломлик шкаласи	49,5±2,8	56,3±4,4

Изоҳ: Даволашни бошлаган даврдан нисбатан фарқланиш ишончли: * - $P < 0,05$

Ўтказилган даво чораларининг 30-кунда беморлардаги яшаш сифати меъзонлари баҳоланганда соғлиғининг умумий ҳолати шкаласи, ҳиссий ҳолатига боғлиқ бошқариш фаолияти шкаласи ва оғриқ шкаласининг статистик ишончли даражада яхшиланиши кузатилди. Жисмоний ҳолатига боғлиқ бошқариш фаолияти шкаласи, ижтимоий фаолият шкаласи, ҳаётий фаоллик шкаласи ва руҳий соғломлик шкаласи каби яшаш сифати кўрсаткичларининг яхшиланишида статистик ишончилилик кузатилди. Кайфият бузилиши ва

таъсирчанлик ҳолати нисбатан асабий, невротик, психастеник шахсларда кузатилиб, когнитив фаолиятдаги ўзгаришларга ҳам сабаб бўлди.

Беморларнинг когнитив фаолиятини баҳолаганимизда хотиранинг пасайганлиги, диққатнинг тарқоқлиги ва айрим беморларда англаш фаолиятининг сезиларли даражада пасайганлиги кузатилди. Депрессив ҳолат соматик ўзгаришларнинг оғирлиги билан боғлиқ равишда намоён бўлди.

4-жадвал

COVID-19 ўтказган беморларда депрессив ҳолат ва хавотирнинг ифодаланиши

Депрессиянинг ифодаланганлиги	Даволаш бошлаган кунда	Даволашнинг 20 кунда
Гамильтон шкаласи	23,5±3,8	15,6±2,6
Дж.Тейлор бўйича хавотирланиш	28,9±5,4	18,4±3,4

Депрессив ҳолатнинг намоён бўлиш даражаси янги авлод антидепрессантлари яъни серотонинни қайта сўрилишини блокловчи воситалар билан даволашнинг биринчи кунларида юқори кўрсаткичларга эга бўлди. Даволаш чораларини 10 кундан сўнг кайфиятнинг кўтарилиши, фикрлаш жараёнининг фаоллашиши ва ҳаракат тезлашиши кузатилди. Ноотроплар тавсия этилган беморлар кундалик ишлар билан шуғулланишга имкон топиб, ўз вақтини сарфласа, улар кунини мазмунли ўтганини айтишди. Хавотирланиш даражаси, кўрқув ҳисси, уйқусизлик, соғлигидан кўп қайғуриш ва тормозланганлик ҳолатлари ҳам ишончли даражада пасайиб беморларнинг яшаш сифати кўрсаткичлари яхшиланди.

Хулоса.

COVID-19 ўтказган беморларда неврозсимон бузилишлар касалликнинг бошланишидан намоён бўлиб, унинг ифодаланиши соматик ҳолатга ва шахснинг характерологик хусусиятларига пропорционал равишда боғлиқ бўлади. Когнитив фаолият бузилиши, хавотирланиш кузатилиши ва депрессия

беморларнинг яшаш сифати кўрсаткичларига сезиларли даражада салбий таъсир кўрсатди. Неврозсимон бузилишларни даволашда ноотроплар, антидепрессив воситалар ва анксиолитикларни ўз вақтида тавсия этилиши беморларни ҳолатини қисқа муддатларда яхшиланишига олиб келиб, соматик ҳолатнинг барқарорлашувига ёрдам беради.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Акарачкова Е.С., Котова О.В., Кадырова Л.Р. Пандемия COVID-19. Стресс-связанные последствия: Учебное пособие для врачей. М., 2020. 31.
2. Мосолов С.Н. Проблемы психического здоровья в условиях пандемии COVID-19. Журнал неврологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. 2020; 120 (5):7-15.
3. Островский Д.И., Иванова Т.И. Влияние новой коронавирусной инфекции COVID-19 на психическое здоровье человека (Обзор литературы). Омский психиатрический журнал. 2020; 2-1 (24): 4-10.
4. Прокопович Г.А., Владыкина Т.В., Сивашова М.С., Зуева О.Н. Опыт работы психиатрической и психотерапевтической служб инфекционного стационара в условиях пандемии COVID-19. Обозрение психиатрии и медицинской психологии им. В.М. Бехтерева. 2021;1:67-76
5. Asmundson G.J.G., Taylor S. Coronaphobia: fear and the 2019-nCoV outbreak. J. Anxiety Disord. 2020; 70: 102-106.
6. Bailer J., Kerstner T. Health anxiety and hypochondriasis in the light of DSM-5. Anxiety, Stress, and Coping. 2016; 29 (2): 219–239.
7. Bohlken J , Schomig F, Lemke M, Pumberger M, Riedel-Heller S. COVID-19 Pandemic: Stress Experience of Healthcare Workers — A Short Current Review. Psychiatr Prax. 2020; 47(4):190-197.

8. Brown R.J., Skelly N., Chew-Graham C.A. Online health research and health anxiety: A systematic review and conceptual integration. *Clinical Psychology: Science and Practice*. 2019; 9 (2): 85.
9. Covid-19 Psychological Research Consortium (C19PRC). Initial Research Findings on Covid-19 and Mental Health in the UK. University of Sheffield, Ulster University 03/2020.
10. Frank A, Fatke B, Frank W, Forstl H, Holzle P. Depression, dependence and prices of the COVID-19-Crisis. *Brain Behav Immun*. 2020; 87:99.